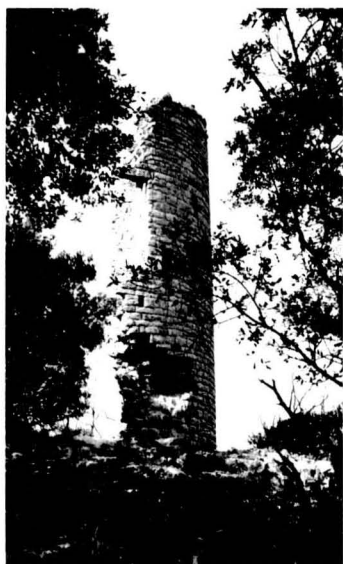

Notes històriques de Montmajor

El castell de Montmajor, documentat l'any 983, fou possessió del trobador Guillem de Berguedà. El 1199 passà a mans del rei, el qual el va cedir als Cardona, i aquests als Berga, per tornar, finalment, a mans del rei. R. SERRA

Senyories

El país estava sota el domini dels comtes d'Urgell, per una banda, i els comtes de Cerdanya, en el Berguedà. Tot pertanyia al bisbat d'Urgell. Durant el segle XI i primeries de l'XI hi trobem la sovintejada intervenció tant dels comtes com dels bisbes. Es donen en aquest període moltes consagracions d'esglésies, i en la construcció de moltes d'elles ha estat decisiva la intervenció dels comtes. De tota manera els qui actuaven més en contacte amb els pobles eren els bisbes, sobretot en aquestes contrades orientals del comtat d'Urgell. La feina dels comtes era refermar el comtat per la banda de la terra baixa: la Segarra i en general la línia del Llobregós.

Ara bé, els comtes disposaven de diversos vescomtes i altres nobles, als quals enfeudaven diversos castells. Després de la mort del comte Ermengol I (1035), trobem un dels seus nobles, Arnau Mir de Tost, i la seva muller Arsenda, que tenien cedit un extens territori, que era el castell de la Mora, Tentellatge, Correà i Llinars. No és que residís aquí, però aquestes possessions o jurisdiccions li podien rendir una ajuda financera de cara a les conquestes que estava fent en el Montsec i altres llocs de la conca dreta del Segre.

El comte d'Urgell havia cedit aquests llocs a l'església de la Seu; així que la cessió a Arnau Mir fou obra de la canònica d'Urgell. Altres donacions del comte Ermengol II, el Pelegrí, i del vescomte Arnau Mir foren confirmades a l'església d'Urgell, segons document del 1048 (1). No queda ben clar com el territori de l'entorn de Sant Feliu sortí del domini dels senyors de Navès.

En un altre document d'Urgell (1043) consta que Gersèn, filla dels Mir de Navès, vengué a Arnau Mir la gran possessió del Quer, que limitava a l'orient amb Peguerols, a migjorn amb Sorba, Sodoriba, a ponent amb el riu Odera i al nord amb Sant Feliu. En un altre document del mateix any consta la venda d'un alou situat en el terme de la Franquesa, entre el riu Odera i el camí de Preixana. Una altra notícia trobem sobre traspassos de territoris de Navès al terme actual de Montmajor en el document del 1067, que tracta de la venda d'un alou que uns germans tenen en un apèndix de Navès; sembla que no és el Quer ja citat, sinó Querol de Sorba, que tenia el riu Odera a ponent, i al nord les cases d'Albert Miró, topònim que encara existeix a Preixana (2).

Fins al 1130 aquests territoris de l'actual Montmajor estaven repartits entre els comtats d'Urgell i de Cerdanya; per tant els feudals que hi tenien alguna jurisdicció queien sota el suprem domini de dits comtes, entre els quals hi havia els vescomtes Guillem de Berguedà (1187) i la castlania dels Berga. Sibil·la de Pallars, emparentada amb els Berga, tingué com a feudatària del rei de la Corona d'Aragó el castell de Montmajor.

Referent a Correà, és documentat, des del segle XI, un castell del qual sortí la nissaga dels *currizani* o *Currida*, on visqué a la primeria o hi continuà algun temps una branca de la família. Tenien aquest castell i la senyoria del seu terme, i fins el dret de treure llenya del bosc de Tolosa. Tan aviat com la terra de ponent del Solsonès restà ocupada, els Correà hi aconseguiren possessions, i així el 1079 Arnau Guerau de Correà és situat a Peracamps.

Encara el 1161, en un document de Ramon de Biosca sobre el Far del terme del Llor, hi signen com a testimonis en Guillem del Quer, Gombau de Correà i Arsenda, senyora de l'Espunyola. Trobem també en aquest territori Ramon Umbert i els Santa Fe.

Quan s'extingí la nissaga dels Berga i la intervenció dels Pallars, els comtes i després els ducs de Cardona tenien el seu batlle al castell de Correà, que recollia els delmes de les cases que estaven sota el seu domini. Una de les cases fortes era l'Hospital, que també era hostel, molí i ferreria, segons les èpoques, conegut el 1345 amb el nom *hospitalis collis de Olzina*. El 1592 el posseïa l'anomenat honorable Joan Massana, i després durant algunes generacions, la família Viladàs.

Els dominis dels ducs, que també hi exercia la jurisdicció civil, tenien més de vuit-cents jornals de terra. Comprenien la casa de la Serra de Puigpelat i el capmàs de Casamartina; afrontava, a solixent, amb les Cots de Correà; a migdia, amb Cortielles i can Besora; a ponent, amb el mas Perés del Soler, i a tramuntana amb el mas Pujol.

En aquesta època un capmàs era una finca d'una casa gran que ja estava en ruïnes; per això diu que era rònec, i per aquest motiu he cregut que no es tractava de la Casamartina de Riner. En aquests anys el bisbe de Solsona era amo del mas del Coll del Bosc, d'uns cent jornals de terra, a Sant Feliu.

El traspàs de molts territoris d'aquesta contrada de la Vall de Lord, dels comtes d'Urgell als vescomtes de Cardona, es donà en gran part quan Isabel d'Urgell es casà amb Ramon Folch el 1167. La Vall de Lord fou el seu dot.

Més endavant, la senyoria de Correà estava sota l'administració del Sr. Margarit Gible (s. XVIII), conegut amb el títol de Marquès d'Aguilar, que comprenia l'Hospital i altres cases de la zona baixa de Correà.

De la família senyorial dels Aguilar hi ha notícies des del segle XII, encara que el nom de baronia d'Aguilar és posterior. Segurament que el segle XIV o abans es domiciliaren a Cardona. A finals del segle encara es parla del castell d'Aguilar, que fou el primer domini de la baronia: comprenia també la casa i el terme de l'Hospital, Boixadera dels Bancs, Valielles, el Catllarí i altres llocs de fora el municipi.

Com a batlles o feudataris, foren senyors del castell de Montmajor els Ferrer de Castellet (1370), Arnau Serradell de Casserres (1444), els Alamany de Tord. El 1603, Pere Gatuelles representava el senyor de Querol en nom de Joan de Rovira, donzell de Cardona, domiciliat a Cervera, que també posseïa el castell de Sant Climent del Solsonès; i entre els anys 1538 i 1550 hi havia el Magnífic Joan Rovira, burgès de Cardona. Com veurem més endavant, el 1581 Pere de Marlès o Merlès era un alouar i senyor jurisdiccional d'un sector important del vell Montmajor. Tot seguit es formà una baronia que comprenia la gran part de Montmajor i l'Espunyola, i el 1608 n'era la baronessa Joana Domenge, domiciliada a Berga. El 1663 era senyor de les baronies de Montclar, Montmajor i l'Espunyola, en Miquel de Tamarit, en nom del rei, i el 1762 ho era n'Antoni de Tamarit (3).

Una altra jurisdicció o enfeudament era la dels monestirs de Ripoll i de Serrateix. L'església parroquial de Sorba i bona part del seu terme fou una possessió del monestir de Ripoll des d'abans de l'any 1000. Abans del 1312 el monestir, per mitjà del paborde del Berguedà, rebia els delmes de Sorba, de Gargallà, de la Serra de Figols, del Quer de Lluelles i de can Vidal de Sant Feliu. Des de finals del segle XI la casa Ballarà era també sota la senyoria del monestir de Ripoll.

El monestir de Serrateix tingué alguns alous en el terme del Pujol de Planès, i algunes cases d'aquesta parròquia continuaren de Serrateix, quan es formaren els municipis. Dins el segle XIV Joan del Pujol i

El monestir de Serrateix també tingué algunes possessions al terme del Pujol de Planès. R. VILADÉS

més tard els Gibert foren els senyors del castell del Pujol, que a partir del segle XVI tenien el domicili a Cardona. Mn. Joan Serra i Vilaró conta que havia vist l'escalinata de tipus gòtic de casa seva, que és l'actual edifici de La Caixa. El 1715 el senyor del Pujol era D. Miquel de Gibert i d'Aguilar (4).

Així com en els cingles de Taravil hi havia el castell de Meda, al tossal de Montmajor que marcava una fita enfront de la Vall de Lord s'edificà un altre castell o torre de guaita, que tot seguit fou acompanyat d'algunes senzilles cases i d'un temple. Un altre castell que completava el termenat entre la Vall de Lord i el Berguedà, o els dominis del comte de Cerdanya, fou el de Correà. Sembla que el castell de Montmajor fou en els primers temps del castellar de Correà. El Dr. Antoni Llorens cita un testament de Ramon Umbert, fet el 1120, on consta que posseïa el castell de Montmajor i que el deixa al seu fill Ramon, a l'ensems que

encomana la protecció dels seus fills i els seus béns a Guillem Ramon de Berga.

Que el monestir de Serrateix era també una de les senyories de Montmajor ens ho confirma un capbreu signat per fra Pere Alet, monjo i sagristà del monestir de Santa Maria de Serrateix, transcrit i resumit el 1581. Unes persones, que serien caps de casa, declaren les peces de terra que posseeixen pel monestir:

- Romia d'en Barri del mas inferior, un alou que consisteix en un tros de terra anomenada la Coma d'en Barri, que confronta per una part

Economia parroquial

Un complement del sistema impositiu de les senyories eren les taxes que cada família abonava per al manteniment del rector i el sosteniment del temple. Antigament el delme dels productes de les collites o del bestiar passà a disposició dels senyors jurisdiccional, tant si eren laics com religiosos. La norma que més perdurà fou la imposició de la primícia per al manteniment dels rectors i dels temples parroquials. Molt sovint la primícia consistia en la tercera part del delme, fins que

amb la condolina del venerable Pere de Marlès.

- Ferrer Çabata, un tros de terra junt a la condolina d'en Marlès.

- Bernat de Salabert, un tros de terra de nom els Escaldarts, que també llinda amb la possessió d'en Marlès; a més, un closet de terra sota el mas d'en Tuor i un tros de mallol al cap de la vinya d'en Marlès.

- Pere Çafiguera, una feixa anomenada Ses Torrelles, que llinda amb l'honor de la Llena i amb la d'en Mir, i altra terra anomenada la Corba, que confronta per una part amb l'honor d'en Costa i amb la d'en Mir.

- Guillem Çabater, una terra anomenada Golorriga que llinda amb l'honor de Ferrer Mir.

- Ramon Çarovira, una feixa anomenada Perer de la Corba.

- Pere Sala, una peça de terra anomenada la Font d'en Mir.

Per aquestes terres, aquests pagesos pagaven el delme al monestir de Serrateix. Podien tenir altres terres per compte d'altres senyors (5).

augmentà a la vint-i-unena part dels esplets; del pilot de gra se'n feia vint parts i la següent era la primícia. Tot això no fou uniforme ni universal. Amb el temps hi hagué famílies que per motius diversos s'obligaren a pagar uns censos, es creaven compensacions i en molts casos es concretà l'impost de cada família segons la categoria del mas; de tant en tant es publicaven capbreus amb els acords i declaracions del que pertocava a cada mas o possessió agrícola.

Els rectors d'aquests pobles no tenien jurisdicció senyorial, però el costumari religiós, avalat per l'autoritat del bisbe i dels concilis provincials, era prou consistent per tirar endavant el finançament de la parròquia.

Unes notes sobre les diverses imposicions parroquials es conserven del Montmajor de 1696; es tracta "del que fan de Sagristia las casas de Montmajor... segons el Codern Vell, que serien els anys 1696".

"Totas las casas de Montmajor pagan y san tots anys a dita lluminària o Sagristia lo següent amb blat bo i rebedor i purgat, conforme de dit acte de Visita del any 1595, y ara no el donen purgat, sino que donen les mesures plenes en lloc del purgat:

- La Vila, una quartera, ço és deu quartans, per la casa Vila i per Tapioles.
- Vilaseca fa mitja quartera.
- La Figuera, quiscum any de blat 11 cortans.
- La Llena, tots els anys mitja quartera de blat.
- Teixidor ha pagat a Sant Sadurní 2 sous.
- Casamira fa sis quartans de blat.
- Can Sabata fa 9 quartans, i dos per casa Costa.
- Can Barril, fa 9 quartans; dos per la Caseta, dos per Vallfèria i altres dos per casa Roca.
- Montronec fa 11 quartans, ço és, 9 quartans i dos per Subirà.
- Cudina dels Plans fa un quartà de blat.

Vilaborrell, 6 sous; Selva, 6 sous; Selvota, 6 sous; Barraques, 2 sous; Caseta de la Serra de Aubals, 2 sous; i 2 sous, Caseta de Querol, Corba, Caseta dita la Creu d'en Barri, la Roca, Can Gat, Caseta del Sastre Figueró, Corral del Llena.

El preu del blat el 1749 era de 32 rals, o sia 3 lliures i dos rals; el 1757 havia baixat a 18 rals.

Només tenim a mà el repartiment de la primícia –ingrés principal del rector– de Querol i Montmajor del 1766. No el transcrivim aquí per no allargar-nos massa. Un altre aspecte complementari de l'economia parroquial eren els serveis que feien els capellans. El que es donava per motiu de la celebració d'un sagrament, encara que fos taxat, es considerava una almoïna, però en els casaments i els enterraments la comptabilitat era més exigent, i en algun temps es feia constar en la partida inscrita en els llibres d'òbits.

La Mothe. L'autoritat eclesiàstica del bisbat passà del bisbe, Pere de Santiago, elegit o presentat pel rei Felip IV, a Joseph Lainez, els quals no pogueren exercir el seu càrrec. El rei francès presentà un altre bisbe de Solsona en la persona de Vicent Margarit el 1647.

El ducat de Cardona fou segrestat i anul·lada l'autoritat del duc o de la duquessa, que era a Madrid; els seus fills, Pere i Vicenç, foren detinguts algun temps com a ostatges per les autoritats del Principat. El poder civil era en mans de La Mothe i el bisbe francès Peire de la Marca era un depredador de documentació i altres valors eclesiàstics.

Els pagesos d'aquesta comarca es trobaren més afectats per les càrregues fiscals que per les facècies de la guerra. Sia per causa de la guerra, sia pel bandolerisme, hi hagueren alguns assassinats a tret d'escopeta: el 16 d'agost de 1644 trobaren

ven 700 homes per a la defensa del castell de Berga. Josep de Peguera, senyor de Gra, fou enviat com a governador del castell i la vila de Berga, i solament l'acompanyaren una vintena de soldats. Tot seguit l'exèrcit borbó, pujant pel Llobregat, s'apoderà de Berga.

Tant en l'època de l'arxiduc com en els anys del decret de Nova Planta i la creació del cadastre, l'explotació de la sal restà en mans de l'Estat; fou la gran moneda de canvi. Entre els alfolis que s'havien d'aprovisionar a Cardona hi havia el de Berga. Es salvaren de la destrucció els castells de Cardona i el de Berga, ja que passaren a mans dels militars i interessaven per a la defensa del país contra els estrangers.

Durant la Guerra del Francès i en l'època constitucional hi hagué més unitat d'acció entre la gent del país i sortiren molts voluntaris quan es posaren cartells a les portes de les esglésies; fou el ressorgiment del sometent tradicional. En aquesta contrada de Montmajor patiren més a causa de les males collites i de l'epidèmia, que de les topades militars.

Els rectors de Navès i de Sant Feliu foren els provocadors anti-constitucionals el 1820. Això fou ocasió de revenges i incendis de masies importants. El castell de Cardona sempre estigué en mans dels governamentals, i el mateix esdevingué durant les guerres carlines aquí i a Berga. Encara que entre la pagesia hi havia molts addictes al carlisme, moltes masies i famílies havien de suportar diversos atropellaments, com l'exigència de proveir de teca els escamots que hi acudien. Durant el trienni liberal (1820-1823) sorgiren els partidaris de la constitució i els anticonstitucionals, cosa que portà males conseqüències a can Ballarà de Sorba, ja que a causa d'una ferida de bala morí, el 24 de juny de 1822, Francesc Ballarà Sala, de 31 anys d'edat. El rector de Sorba estava amagat per causa de la persecució dels milicians, i l'enterrament es féu a Sant Grau.

Durant la primera guerra carlina (1833 a 1840) apareixen diverses partides de voluntaris carlins i també de governamentals; una d'aquests últims era capitanejada pel Barri de Montmajor, però el 6 de novembre del 1836, defensant el salí de Cardona, caigué mort amb altres del seu grup en un emboscada dels carlins de Benet Tristany. Per altra banda, el

El dia 20 de gener de 1849, un grup de Baldolers, capitenajats pel famós Coix d'Avià, entraren a l'església de Montmajor quan el rector era al confessional, i després de cremar-li la cara amb un ciri encès, s'endugueren força diners i objectes de culte de plata. ARX. ÀMBIT

- Vilarriquer (de Montclar), fa dos quartans per Salabert.
- Cabirols fa un quartà de blat.
- Hostal del Plans (el Gafa), fa dos sous.
- Caseta de la Guardia, alias Costa, Sabata de Baix, fa 2 quartans".

Les casetes i barraques següents, si hi havia gent, en virtut de diferents decrets de Visita i en virtut de la sentència donada per Joaquim Sala de Berga, assessor de les Baronies de l'Espunyola, Montclar i Montmajor, tant les que són edificades com les que s'edificaran, pagaran 2 sous: Caseta de Casamira, Caseta del Sitges.

Les cases de Querol i les barraques: Aubals, 6 sous; Moli, 6 sous;

Èpoques conflictives

Fora de l'edat mitjana, les convulsions socials que afectaren més el nostre país foren les guerres dels Segadors, la de Successió, la Guerra del Francès i les carlines del segle XIX.

Quan començà la Guerra del Segadors amb el Corpus de Sang del 1640 a Barcelona, ja estava format i reconegut el nou bisbat de Solsona, i el president del General de Catalunya era un berguedà, Pau Claris, canonge de la Seu. Amb la desgraciada aliança feta a la desesperada amb el rei francès, el poder fàctic del nostre país passà al mariscal

mort prop de la Vall Benet Viladàs, i el 6 d'agost de 1649 Joan Viladàs, hereu de l'Hospital de Sant Martí de Correu i Baronia d'Aguilar.

En la Guerra de Successió (1705-1714), després d'haver estat el rei borbó a Barcelona, el 1701, Catalunya es decanta a favor de l'arxiduc Carles d'Àustria, que tingué com a representant de Catalunya i Capità General Antoni Desvalls, i el seu germà Manuel fou el comandant del Castell de Cardona. Això representà algunes llesves o reclutaments de soldats dins l'àmbit del ducat, però aquí es donà el contrapès de Berga, on eren pocs el partidaris de l'arxiduc. El juliol de 1713 es demana-

18 de juliol de 1834, un escamot de milicians assaltà l'església de Sant Martí de Correà i van robar els diners que hi trobaren, maltractaren el rector, Mn. Anton Barniol, li tiraren foc a la galta i al braç i donaren un truc al cap de la majordona; el desembre hi tornaren i robaren 37 lliures. El 13 de febrer de 1835 els cristins mataren, a Correà, D. Joan Vilageliu, que era sotstinent de la divisió de Josep Puit. El gener d'aquest any, uns lladregots armats entraren a la casa Ballarà a l'hora que tancaven les ovelles i deixaren ferit i mig mort l'amo Josep Ballarà Sala. Hi hagué morts d'un i altre bàndol, que no eren d'aquesta comarca.

El 10 de juny de 1837 els carlins ocuparen la ciutat de Solsona, on arribà el rei Carles el dia 15 i s'establí al palau del bisbe. Les forces carlines, sota la direcció del general Orbiztondo, entraren a Berga el 12 de juliol. La rectoria d'Avià fou la seu del govern carlí durant una temporada.

Per a dominar el bandolerisme que comportaren aquestes guerres, els mateixos propietaris rurals de la contrada organitzaren el sometent, sobretot després de la mort de Benet Tristany (1847), amb motiu de la guerra dels matiners. Des del novembre de 1855 les autoritats fan diverses convocatòries de propietaris pagesos; una d'aquestes reunions fou amb el general Rios a Berga el 5 de desembre d'aquest any.

Després de la primera república, un sector del carlisme formà un partit polític, però altres grups de carlins anaren amb Joan Castells. Entre les forces del govern hi havia en aquesta contrada el brigadier Franch, que portava 6 companyies i 27 cavalls. Les forces de Rafel Tristany i de Castells es situaren al Cardener per impedir el pas del reforç de l'exèrcit que es dirigia a Cardona i a Berga. Castells i els seus homes es reuniren a Santamaria de Serrateix; els perseguí el general Mola cap a Corderoure i tingué una topada amb els carlins a l'Hostal del Bisbe; quan vingué la nit, aquests s'escabulliren i es dirigiren cap a Berga o a les muntanyes d'Espinalbet. A Berga hi havia molts ferits i presoners carlins, i algunes famílies, com la de Giblé i Gironella, els auxiliaren i intercediren per ells (6).

El capellà de Berga, Mn. Bonaventura Ballús, posa al corrent del que

hi esdevenia al governador del Bisbat, Dr. Jaume Segarra, amb aquesta lletra del 26 desembre 1872: "Ya tendrá noticias del encuentro que la columna de Mola tuvo el lunes de la presente semana con los carlistas en la villa de Casserras.

Hay en ésta muchos presos; la caridad de las personas buenas les asiste bastante.

Mn. Noguera ha visitado al Sr. Comandante y al Sr. Mola por causa de la ausencia del Sr. Párroco.

También yo he hablado con el abogado Penina, que es de la Junta, y creo que no hay otro letrado. He observado el estado de las cosas y mi parecer es que podrá aquel señor presentarse otra vez sin peligro inminente. V. tal vez recibirá alguna comunicación oficial del civil, relativa al asunto y una queja de haberse ausentado. Entonces le será a V. fácil defenderle y arreglarlo, de manera que pueda restituirse a su puesto. Si yo tuviera tal destino no quedaría de regentarlo, si viese las cosas tal cual ahora las veo. No quiero decir que no hayan corrido brabatas y amenazas contra tal sujeto. Pero en estos tiempos tanto se dice... Esto es mi dictamen...

Hoy tenemos en ésta tres gruesas columnas de tropa, que se dice van a ocupar las poblaciones algo importantes de este distrito. Por ahora no he recibido ningún insulto, ni oído aquellas cantadas, que días atrás tanto me fastidiaban en esa. Dios lo remedie todo.

Acabo de recibir un aviso relativo al asunto de arriba, que pone aun la cosa en mejor estado".

El març de 1873 els carlins amb el general Savalls entraren a Berga i calaren foc a moltes cases (7).

PARRÒQUIES ACTUALS

Sant Serni de Montmajor

El castell i el temple parroquial estaven situats en el Tossal de can Sabata —un mas molt antic— i de can Barri vell.

A la zona baixa hi havia poques cases, i des del segle XVIII es començà d'anomenar els Plans. A la parròquia de Montmajor, el 1737, hi havia 21 cases i casetes i altres 10 eren de la parròquia de Querol. Les famílies que vivien als Plans havien d'anar a missa i a fer els enterraments a l'antiga església parroquial. En les darreres visites pastorals que hi feren els bisbes Josep Morgades i Ramon Riu, els

El 17 de setembre de 1922 s'inaugurà la nova església de sant Serni, després d'haver desmuntat la romànica als peus del castell. R. VILADÉS

rectors de Montmajor feren notar el mal estat de la rectoria.

Tan aviat com vingué a Solsona el bisbe Lluís Amigó (1907), el rector Climent Camp demanà de viure fora de la rectoria vella; el bisbe vol que s'adobi, però el rector i la gran part de les famílies de la parròquia demanen que se n'edifiqui una de nova al peu de la costa. Durant el 1910 els "feligresos dels Plans" exposen els motius pastorals per traslladar el conjunt parroquial als Plans, però les famílies del tossal opten per la conservació i l'adobament de la rectoria i l'església velles. El mateix any es formà una junta local per recaptar diners i altres coses necessàries per a la construcció del temple; n'era president en Josep Company, encara que figurava en primer lloc el rector, Mn. Enric Pellicer, i els vocals Joan Torrabadella, Josep Comellas, Antoni Sabata, Esteve Vilaredes i Ramon Riba.

El rector, Mn. Enric, home de temperament enèrgic, veient la tardança amb que es portaven les coses des de Solsona, de la seva pròpia butxaca inverteix 250 pessetes, i més en donaria si en tingués —diu— per a la construcció de la nova rectoria. Es troba amb l'oposició i les crítiques de molta gent, però fa notar que en aquests anys s'han portat a cap moltes reformes i noves

construccions, com la de l'església de Gironella.

El 1911 ja era habitable la nova rectoria del peu de la costa. S'hi adaptà una saleta per oratori, on es celebrava la missa, encara que no s'abandonà del tot l'antiga església del tossal. Mentrestant el contractista, Ramon Riera, presentà el projecte pressupostat amb 9.511 ptes. No consta que es fes aquesta inversió, però es començà una paret tocant a la rectoria.

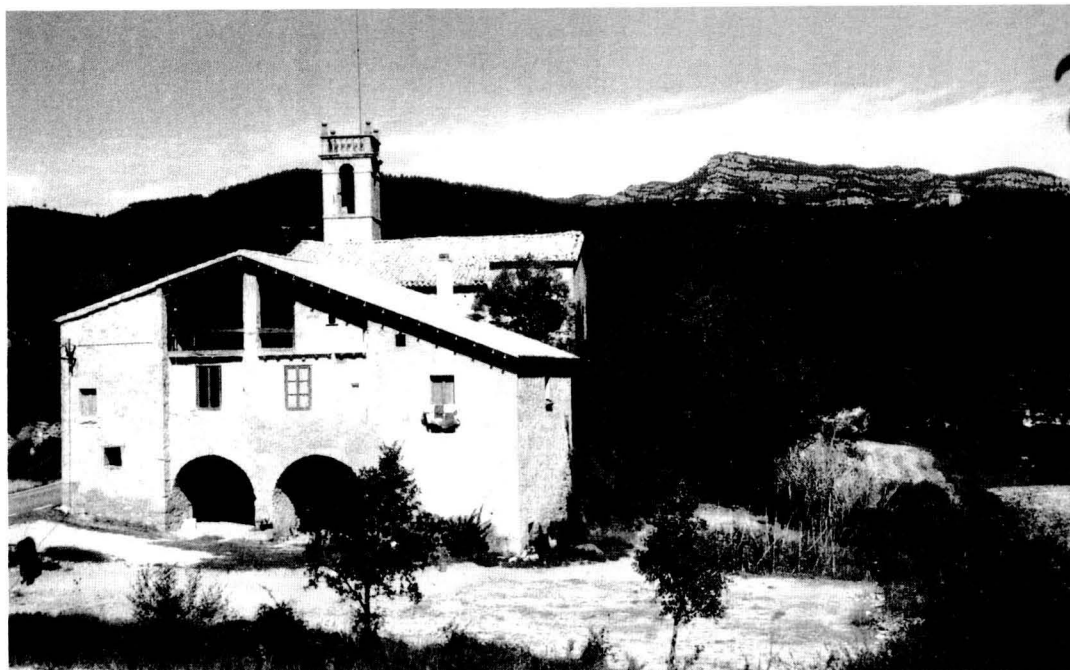
Pel fet d'haver-se desplaçat el centre del culte de Montmajor, les cases de la Selva, Selvota, Vilaborrell i Carolet, que havien estat de Querol, passaren a la parròquia del Pujol de Planès, com ho comunicà el bisbe Amigó a Mn. Pellicer el 1912.

El projecte que es tirà endavant fou el que presentaren els germans Casimir i Esteve Sala i Codinet, aprovat pel canonge de Solsona, Dr. Joan Rossell, el 15 d'agost de 1921, amb un pressupost de 10.000 pessetes. Es desmuntà l'església vella per a aprofitar-ne les pedres. La inauguració de la nova església es féu el 17 de setembre de 1922. En la mateixa festa el bisbe Valentí Comellas confirmà 58 nens i 46 nenes, dels quals foren padrins Ramon Vilanova i Carme Cots (8).

Santa Maria de Querol

El 1437 Querol era parròquia, com ho palesa el testament de Pere de la Selva, que ara s'anomena can Selva; el 1587 aquesta parròquia ja constava com annexa a sant Serni de Montmajor. Sembla que fou així després del concili de Trento. Aquesta unió representà el conjunt de les cases de l'entorn del castell de Querol i les de la Selva i Vilaborrells, i altres fins a Barraquers, sota Fígols de Gargallà.

Sant Martí de Correà

Aquest terme parroquial limita amb les parròquies de l'Espunyola, de Montclar, de Montmajor, de Sant Feliu, de Tentellatge i El Cint. Gran part d'aquesta parròquia pertany a la jurisdicció municipal de l'Espunyola, com l'ermita dels Torrents.

Quan es creà l'estructura municipal es tingueren segurament en compte les demarcacions de les antigues baronies.

L'església de Sant Martí és una construcció del segle XVII, és a dir, té l'estil del clàssic rural, tot i que la primitiva devia pertànyer al preromànic, perquè ja existia abans de l'any mil.

Com que l'església devia estar en males condicions, el poble havia crescut i la situació econòmica anava millorant, el rector i el poble, amb l'ajuda del marquès d'Aguilar, tirà endavant la restauració del temple, que començà el 1693. Ara bé, l'època de les grans obres artístiques fou entre els anys 1717 i el 1742, i altres a finals de centúria. Sense una bona aportació del fons parroquial, de les famílies fortes i del marquès no es comprèn com es portà a terme l'obra dels altars. Cal saber que en aquests anys al poble hi havia diverses confraries: la del sant Crist, la del Roser, la de sant Isidre i l'Obra de l'Església. Totes i especialment la darrera farien les seves aportacions, malgrat que en els primers anys del decret de Nova Planta (1716) la pagesia de Catalunya fou molt aclaparada pels impostos estatals, segons es desprèn d'un document que presento més endavant (9).

L'actual església de sant Martí del segle XVII va substituir la que s'havia construït abans de l'any 1000.

R. VILADÉS

El retaule major de Correà, probable obra d'Agustí Pujol de Folgueroles, es va iniciar el 1717 i el 1742 era daurat per Miquel Pernau de Sabadell.

R. VILADÉS

L'altar major s'inicià el 1717 i el 1742 empenia el treball el daurador, Miquel Pernau de Sabadell. És molt probable que l'escultor fos Agustí Pujol de Folgueroles, que més endavant tingué la residència a Sant Llorenç de Morunys. És un luxós treball barroc format per la mesa amb els sagrari senzill al mateix nivell i l'ostensori en la predella. Al centre del primer nivell hi ha la imatge de sant Martí amb quatre relleus laterals que contenen escenes de la vida i mort del sant. Als nínxols laterals hi ha les imatges de sant Marc i de sant Joan, i a sota de cadascuna el bust de sant Agustí i de sant. Ambrós respectivament.

Quatre columnes salomòniques sostenen la cornisa. En el segon nivell, sostingut per altres quatre columnes, hi ha la imatge de l'assumpció de Maria, i als nínxols laterals sant Lluc amb el bust de sant Jeroni, i sant Mateu amb el bust de sant Tomàs d'Aquino. En el frontis superior presideixen les figures de la Trinitat (10).

Davant de l'ostensori s'ha posat la imatge de la Mare de Déu dels Torrents, obra del segle XIII.

A les capelles laterals de l'esquerra hi ha els altars de la Mare de Déu del Roser i el de sant Antoni. Foren construïts pocs anys més tard que l'altar major; són d'un barroc més

auster, però molt digne i artístic, com les seves imatges i els relleus en els plafons laterals del Roser.

A l'altra banda hi ha l'altar del Sant Crist i la Dolorosa, possiblement anterior als altres, en el qual manca bona part del retaule devatat el 1936. El de sant Isidre és de finals del barroc.

Cal recordar que una altra institució important fou l'Hospital, un d'aquells hostals situats en rutes o cruïlles importants, en el qual una persona o família hi havia destinat els rèdits d'una causa pia, perquè els hostalers es fessin càrrec dels qui caiguessin malalts en aquesta ruta o dels termes veïns. El 1613 els Viladàs ja estaven establerts en aquesta casa i heretat, i portaven el renom de Bisbe (11).

Sant Andreu de Gargallà

Aquest lloc apareix com a possessió del monestir de Ripoll el 982, i durant el segle XI ja consta com a titular Sant Andreu. No es tracta d'un castell, sinó d'una explotació agrícola, que en llenguatge medieval s'anomenava quadra. Per això no es coneix cap nissaga o senyoria que porti el patronímic de Gargallà. El senyor d'aquest lloc era, al principi, l'abat o el cambrer de Ripoll. El 1312 en són senyors l'abat Ramon i el prior de Berga, Pere de Sant Gil. El 1424 estava sota el domini del paborde de Berga, fra Ramon Miquel.

L'església actual és una altra construcció del segle XVII, amb vestigis romànics i preromànics que han estat restaurats. L'altar és format per unes columnes i altres restes reaprofitades i la imatge moderna de sant Andreu; en la part superior hi ha una imatge de la Mare de Déu del Carme, de talla (12).

Santa Magdalena de Figols.

Dins la parròquia hi ha la casa Figols, tocant a la capella de Santa Magdalena. Se'n té notícia des del segle XII, que sens dubte ja existia de molt abans; llavors era la parròquia de Sant Sadurní de Figols, i el 1593 ja constava com a sufragània de Sant Andreu de Gargallà amb algunes cases de la Serra. També depenia de Ripoll i posteriorment de la pabardia de Berga.

L'església actual té la capçalera a orient i la portalada a ponent sota un pòrtic; a la llinda hi ha la data del 1689. És una portalada amb arc de

mig punt i dovelles grans. La volta és de pedra, una mica apuntada i podria ser una restauració d'una església del segle XIII, sense absis primitiu. L'altar és format per un retaule modern, de línies neoclàssiques. Al centre hi ha una imatge moderna de sant Josep, i al nivell superior es conserven unes pintures gòtiques, sobre fusta, que representen escenes de la vida de sant Serni i que foren reaprofitades d'un retaule anterior.

Conservà el mateix patró sant Serni, puix que en un document del 1715 hi ha aquesta notícia: "Celdoni Viladàs, alias Bisbe, de cal Bisbe de Correà i terme d'Aguilar, alias de Hospital de Malafogassa, ha rebut 215 lliures en préstec de Joseph Gener del mas Jolich de Sant Sadurní de Figols, sufragània de St. Andreu de Gargallà, per adobar dita casa i pagar la talla de les Reals Contribucions". Com a compensació li cedeix les herbes de cal Bisbe" (13).

Si prengué el nom de Santa Magdalena, fou per fundació d'un benefici amb el titular d'aquesta santa, creat per Josep Torredadella, i que el 1769 era amo i obtentor del benefici. Un altre patró d'aquesta església era l'amo de Figols (14).

Santa Maria d'Aguilar

Primitivament havia estat parròquia amb una església situada al peu del castell amb algunes cases, que el 1806 eren 10 i on, segons el cens de 1787, vivien 59 persones. Era un castell terminat d'on procedí el llinatge dels Aguilar, que, com el Gibert del Pujol, ja el segle XIV feren la seva casa senyorial a Cardona, carrer de Graells, on es poden veure uns finestrals gòtics; el 1375, es donava a aquest carrer el nom d'Aguilar. A la baronia d'Aguilar es comptaven masos que passaren a la parròquia de Correà, com l'Hospital o cal Bisbe. El 1600 ja hi existia la casa i la família Sunyer. Quan tots els territoris passaren del bisbat d'Urgell al de Solsona (1623), la parròquia d'Aguilar esdevingué sufragània del Pujol de Planès, fins a la reforma del bisbe Riu (1897), que passà a Gargallà (15).

Del castell d'Aguilar resten uns murs i un munt de runes, que resalten en el perfil de l'horitzó junt amb l'església; l'esfondrament del castell fou el resultat dels decrets de Felip V, principalment del Decret de Nova Planta.

Temple de sant Andreu de Gargallà és del segle XVII, però fa uns anys s'hi varen descobrir vestigis preromànics i romànics.
R. VILADÉS

L'església, amb la capçalera al nord, és una construcció relativament moderna, ja que la llinda de la portalada posa 1833, tot i que segurament s'aprofitaren molts elements anteriors, a més de la pedra. Aquesta data seria la de la façana o potser només de la reconstrucció del mateix portal. Una cornisa lateral marca el començament dels nervis i arcades de la volta d'estil neoclàssic. Els dos altars —potser procedents d'una altra església— són una magnífica lliçó de teologia i de devoció popular de la comarca. Sobre el sagrari, a les grades, hi ha dos nivells de predel·la; en el primer hi ha dues pintures de passos de la passió de Crist; en el centre del segon hi ha la pintura dels busts de Crist, de Joan Baptista i de la Magdalena; als extrems, dues santes, i a l'altra banda dos sants, que podrien ser els sants Cosme i Damià. Al centre de l'altar hi ha el nínxol amb la imatge de la Mare de Déu i l'Infant.

Als costats, l'adoració dels Reis i una santa, que sembla la Mare de Déu Reina; dues pintures més, una santa i una altra escena evangèlica. Tot això emmarcat en les quatre columnes que sostenen la cornisa. A sobre, i al centre, la pintura del Calvari entre dues columnetes i el frontó superior; als costats, la pintura d'un àngel i l'Anunciació.

Les parets estan decorades amb pintures de més grandària; un cavaller a cada banda, amb vestimenta pròpia del segle XVIII, que són sant Celdoni i sant Ermenter, com posa

El 1837 passà al terme municipal de Montmajor, perquè era una possessió del ducat de Cardona, com Correà i l'Espunyola, on el duc encara tenia la jurisdicció criminal. La carretera de Solsona a Berga, enlloc de seguir la ruta antiga, que des del terme de Preixana seguia de pla i força dret cap a l'Hospital del Coll de l'Alzina, que era la zona més poblada, fou desviada per Tentellatge, vora Postils.

Algunes masies importants de la parròquia foren adscrites a Peguerols i al municipi de Navès.

Consta l'existència de *Sancto Felice* en un document de la Seu d'Urgell, del 1043, que tracta de la venda del Quer que fa Gersèn, filla del Mir de Navès, a Arnau Mir de Tost. No s'anomena mai el castell de Sant Feliu, perquè no tenia castell, ni constava dins aquesta qualificació feudal. Alguna vegada és citada la quadra de Sant Feliu, en un document de Cardona, expressió que significava explotació agrària.

En època ja tardana, potser els XV, trobem en alguns documents el titular de Sant Pere i Sant Feliu. Jo crec que es tracta de Sant Pere *ad Vincula*, o de la presó de Sant Pere, que es celebrava el primer d'agost, com la festa de Sant Feliu. Es conserva, a la rectoria de Navès, una imatge de talla, molt gastada i despintada, que representa un bisbe vestit amb casulla i mitra, i amb la mà dreta sosté la maqueta d'un temple; sembla una escultura del segle XVI, i això fa pensar que potser s'hi venerava sant Pere Crisòleg o sant Pere màrtir. Aquesta imatge i altres foren portades, per a més seguretat, a Navès pel rector, Mn. Josep Cufiné, que tenia cura de les dues parròquies.

L'església actual només conserva l'orientació de l'època medieval, i per tant es podia haver aprofitat algun tros de mur del temple romànic, però té la façana a llevant i en la llinda hi ha la data de 1775. Per les restes que es poden veure, l'altar major era d'estil neoclàssic, o de principis del segle XIX. Ara, entre les dues columnes de pedra d'estuc, hi ha les imatges modernes de sant Pere apòstol i la de sant Feliu. En un altre altar lateral d'un estil semblant al major, amb les dues columnes salomòniques que sostenen l'aparell de fusta, hi ha pintades al fons les figures de sant Joaquim i santa Anna; al davant hi ha una gran imat-

la llegenda. En els plafons laterals superiors, hi són pintats sant Pere i sant Pau, i al centre superior hi ha pintada, enmig d'àngels, la figura del Pare Etern.

En l'altar lateral, d'un estil semblant, hi ha els sants Roc, Isidre, Sebastià i Ramon; en la predel·la hi ha la data de 1853.

Sant Feliu de Lluelles

Quan existia la regió administrativa de la Vall de Lord, comprenia dins el seu territori el terme parroquial de Sant Feliu i el de Preixana; eren de l'oficialat major, que ara és l'arxiprestat de Solsona.

Al segle XIII ja apareix amb el toponímic de *Loseles*. Aquest renom escau a l'estructura geogràfica, que consisteix en una sedimentació inclinada cap al sud, on es troben clapes de codina i de lloses. És una mica solcada per alguns torrents que baixen de la Serra de la Canya cap a l'Aigua d'Ora.

ge de la Mare de Déu dels Desemparats i altres imatges. Tot sembla de finals del segle XVIII o dels primers anys del XIX.

La gent diu que el pilot de pedres que hi ha a un quilòmetre de la parroquial són les runes de sant Feliu vell; en tot cas podria haver estat una església preromànica.

Algunes cases d'aquesta parròquia cada any pagaven el delme al Bisbe de Solsona, altres al duc de Cardona i alguna a Joan de Vilana, degà de Busa, o de Sant Pere d'Escales (1769).

L'església de Sant Feliu de Lluelles, tot i conservar l'orientació de les romàniques, és un edifici del segle XVIII. R. VILADÉS

A finals del segle XVI i bona part del 1600 vivien en el terme de Sant Feliu unes famílies que han tingut certa rellevància en la història del país. El 1591 féu testament en Gabriel Franch, nat a Sant Feliu de Lluelles i habitant de la casa Vilafranca del Cint. No gaire més tard, els Franch eren els col·lectors del monestir de Ripoll o del paborde benedictí de Berga per les terres i cases de Sorba i Gargallà.

Una altra família important eren els Gatuells, amos del mas Pericas de Correà, el 1596.

Durant la guerra del francès i la primera guerra carlina hi hagué un rector que féu una crònica dels fets contemporanis; segons Mn. Joan Serra i Vilaró, que va llegir aquest llibre—ara desaparegut—, digué que era obra de Mn. Marc Rovira. Quan els soldats francesos rondaven per aquesta contrada, el 1813, mentre celebraven la missa a Sant Feliu hom digué que el francès eren a Navès; el rector els calmà i digué que encara hi havia temps d'acabar la missa. Tot seguit corregueren a ficar als amagatalls els objectes de valor o vasos sagrats, però la tropa es decantà cap a Cardona, després d'ha-

ver calat foc a la catedral de Solsona.

En els anys trenta d'aquest segle, el rector Mn. Ramon Grifol i Casaldaga creà una grup de feijocistes, conegut a tots els pobles de la comarca; feien Pastorets, cantaven caramelles i foren pioners en un Pessebre vivent. Com que no tenien molts diners feien un fons comú del producte de les caceres, on no faltava el rector..

La Torreta

La capella de la Mare de Déu de la Torreta està situada en el centre de la zona més poblada de masies del mateix terme de Sant Feliu de Peguerols. És una típica capella ermitana, i el nom li prové d'una antiga torre de guaita que hi hagué en un tossalet proper, on encara es veuen pedres que no s'utilitzaren en les construccions veïnes. La capella conserva l'estil primitiu, que era el romànic; té la volta un xic apuntada i un tros de mur de parament romànic. La part típica i aollidora, pròpia de les ermites tardanes, és el porxo de la façana principal a ponent; les dovelles de la portalada són una reforma pos-

terior al romànic i pot ser de finals del segle XIV o primers anys del XV. La marededéu és una talla de figura en posició dreta i amb l'Infant sobre el braç esquerre; és obra de principis del barroc.

En la darrera restauració de l'interior de la capella aparegué dins el retaule una lipsanoteca amb dos pergamins, que no són de la mateixa època; l'un és del segle XI i es refereix a unes relíquies portades de Terra Santa en temps del cavaller Arnau Mir de Tost. No és clar que fossin dipositades aquí en aquells

diverses fonts anteriors a la construcció del temple actual, encara que no se'n conserva rastre. Aquesta torre seria de protecció vial, com la torre romana, de la qual es conserva la base quadrada a l'extrem nord del terme prop de Tentellatge, i vorejaven la ruta de Capolat i el Cint cap al castell de Navès. En la documentació de l'A.D.S. consten masies i topònims desapareguts i altres que encara existeixen, com la casa Penina, que és una casa restaurada, però de bons trossos de mur de parament romànic.

Ja que el nom Penina és conegut a Berga, d'on eren Mn. Ricard Penina i el periodista i advocat Rafael Penina, en podem presentar l'arrel familiar i la formació filològica de l'antropònim. Des del segle XIII apareix el nom Nina i concretament el 1303 hi havia a Preixana en Bernat Nina; poc després hi trobem un Pere Nina, que derivà a Penina (16).

El temple, d'estil clàssic rural, dedicat a Santa Maria, és una construcció del 1685, segons és escrit a la llinda de la portalada. No s'ha conservat cap altar anterior a la guerra del 1936.

Sant Esteve del Pujol de Planès

D'on li ve aquest nom? El terme parroquial actual comprèn l'espai que hi ha entre la riera de Navel, per l'orient i el sud, i la riera de l'Hospital a ponent; un planell que té el respatller en la costa de can Barri, aragallat pel Torrent de Vilaborrell, que baixa cap a la riera de Navel, i altres que van a la Riera de l'Hospital. La casa del Balaguer restà en el punt més elevat entre aquests dos torrents. Les masies que cauen a nord del Torrent del Boix havien pertangut al castell i parròquia de Querol i després de Montmajor. Les masies del planell sempre han estat del Pujol.

El terme antic d'aquesta parròquia tenia una forma triangular; la punta nord era el castell o el promontori del Balaguer; l'extrem oriental era el Molí de Vilajoana, l'occidental el mas i terme de Calabuig. Després de les darreres reformes parroquials, el terme s'ha convertit en un quadril·later allargassat de nord a sud.

El puig que ha donat nom al poble és el del Balaguer; la família d'aquesta casa fa uns quatre-cents anys que conserva aquest antropò-

nim. Prop de la gran casa hi hagué un castell, del qual fa uns quaranta anys que encara es podien veure els soterranis i uns trams de muralla. Prop d'on hi hagué el castell hi ha un cobert, de parets molt antigues, anomenat la Caseta. Però quan els Gibert, senyors del castell i del seu terme, es situaren a Cardona, la família de la Caseta o els Balaguer, que ja hi eren a principis del segle XVII, foren el col·lectors i representants del senyor; llavors s'hi edificà la gran casa, que després de la reforma del 1931 i altres obres posteriors és habitada per la família que conserva el patronímic. En els capbreus dels segles XVII i XVIII consta que la casa Balaguer cobrava els delmes dels vassalls del Sr. Gibert, i la seva família n'estava exempta. El 1770 era batlle del Pujol l'honorable Joan Grifell i Vila, i Joan Torras i Pere Balaguer eren regidors; el síndic i procurador del comú era Celdoni Sabés.

Bona part d'aquesta informació està en l'Arxiu Municipal de La Bisbal, on s'havia situat la família Grassot, que hi deixà alguna documentació de la seva baronia del Pujol de Planès i de la quadra de Buida-sacs; aquesta herència li pervingué pel parentiu amb els Gibert. El Sr. Grassot encara és l'amo de Buida-sacs. El senyor era D. Joan Antoni de Mual i de Gibert, exca- tedràtic de la Pontificia Universitat de Cervera (17).

Limitant amb el terme del Balaguer hi ha l'antiga masia de can Escuder, nom que recorda el costumari feudal. Aquest règim continuà fins a les corts de Cadis i la desamortització.

Les cases que havien estat de Querol passaren a Montmajor; els rectors i la gent del Pujol hi van veure una distribució irregular, sobretot quan el centre de culte de Montmajor es desplaçà als Plans. El bisbe Amigó veié que tenien raó i així ho acceptà el rector de Montmajor, Mn. Pellicer, quan va rebre la comunicació del decret, el 1912. Durant l'episcopat del Dr. Riu, la sufragània d'Aguilar ja havia passat a la parròquia de Gargallà.

No se sap el lloc de l'església primitiva, que seria d'estil preromànic. La situació del conjunt parroquial en el lloc on es construí a finals del segle XI, respon a l'intent de les autoritats eclesiàstiques d'apartar-se de la protecció feudal. A l'ensem-

aquest collet on s'assenta l'església és poc més o menys entre les cases de la vall de la riera de Navel i les del pla de la Serra.

Al poble faltava una escola i les veïnes quedaven a més de 7 quilòmetres. Es discutí on es trobaria un local i, ja que els de la vella rectoria no eren suficients, les famílies de poble, d'acord amb el rector i l'Ajuntament de Montmajor, aprovaren el pressupost de 1.065,95 ptes. per fer-la de nova planta. El rector, que n'havia tingut la iniciativa, hi aportà 25 ptes., els propietaris, 75 ptes. cada un i 8 bigues; els masovers, 20, i el que faltava ho afegí l'Ajuntament. Mn. Josep Badia en fou el mestre des del 1927 i uns anys més després de la guerra del 1936. Hi acudiren tots els nens i les nenes de la parròquia i alguns de Gargallà, Pegueroles, Sant Joan de Montdarn, de Serrateix i de Montmajor (18).

El temple parroquial, dedicat a sant Esteve, és una típica mostra del romànic que podem anomenar ri- pollès: forma de creu llatina amb tres absis, orientat. És de petites proporcions, però sempre suficient

El temple parroquial de Sant Esteve del Pujol de Planès és una bona mostra del romànic llombard. L'incendi de 1994 l'afectà greument i la Generalitat es va fer càrrec de la restauració.
R. VILADÉS

fins en les èpoques de plenitud demogràfica. La seva estructura romànica es va desfigurar quan renovaren la façana lateral de migdia amb la portalada d'estil clàssic rural, el 1621; tant el parament del mur com el conjunt ornamental són d'aquesta època. El creuer amb els tres absis conserven l'estil primitiu, amb les arcuacions i lesenes llombardes. En el centre de cada absis hi ha una finestra d'obra esqueixada. Al mig del creuer s'alça un cùpula un xic eclíptica amb una espitllera feta a la banda de llevant. Obres posteriors foren el campanar d'espadanya, construït sobre la volta davant la cùpula; tant aquesta com la resta de la volta i els absis estan coberts amb teula; en els absis hi ha el mur realçat sobre l'arcuació exterior del ràfec original. Amb l'ajuda de la Generalitat i de les autoritats locals s'ha pogut restaurar el conjunt parroquial, perjudicat greument pel foc de 1994.

Al campanar hi ha la mateixa campana, construïda a Vitòria i pagada per les famílies del poble. Porta els noms de Ntra. Sra. Del Roser,

lumnas, aguanten la cornisa, i dues cariatídes sostenen la darrera cornisa al costat de la fornícula de la marededéu; la pintura apaisada de la dreta representa sant Urbici i santa Felícola, i en la voluta superior el rostre de Crist en relleu. Al l'esquerra són representats sant Víctor i sant Zenon, amb el rostre de la Mare de Déu dels Dolors en relleu sota l'altra voluta.

Es conserva el contracte que feren els jurats del poble amb l'artista de Manresa, Miquel Vidal, el 26 d'abril de 1628, i del qual fem un resum:

"Ha estat tractat, pactat, vingut i concordat i capitulat el que segueix:

1.- Anul·lar un atre retaule de sant Isidre que havia de fer el mateix Vidal.

2.- El retaule s'ha de fer segons el que han signat el Sr. Gibert i els jurats.

a) les quatre columnes de l'altar han de ser com les de l'altar de Nostra Senyora del Roser de Cardona.

b) sobre la cornisa major s'hi ha de fer una pastera amb la imatge de sant Isidor a dintre.

c) els fermes de les columnes han de ser com les de Santa Llúcia de Pinós.

d) com també el sagrari, que ha d'anar acompanyat de tres pintures.

3.- Els jurats aniran a cercar l'artista i aquest haurà de fer l'obra amb perfecció, i adobar, si convé, els desperfectes que es puguin fer durant el trasllat del material.

4.- El retaule serà rematat amb la figura del Pare Etern, que ha de ser com la del retaule de nostra Senyora del Carme.

5.- Al pedestal de les columnes centrals ha d'haver-hi les figures de sant Francesc i de santa Violant.

6.- El retaule haurà d'estar fet en el termini de dos anys.

7.- Quan en Vidal assenti el retaule, li donaran deu escuts al mes de paga, i faran la despesa tant a ell com als seus fadrins.

8.- Pel retaule en Vidal cobrarà cent trenta-cinc lliures en quatre anys. Les trenta-cinc seran pagades pel Sr. Francesc de Gibert (vint-i-cinc); per la Sra. Violant Olzina (deu), i les cent restants pel batlle i els jurats i l'Antoni Escuder" (19).

També hi hagué l'altar de la Mare de Déu del Roser al fons del creuer de l'esquerra del temple. Tenia uns 2,40 m d'amplada per uns 3 d'alçada. És una obra barroca del segle XVIII, columnates salomòniques i dos nivells de cornisa. A més de la imatge de la Mare de Déu, del ma-

Eulàlia i Isidora. Pujol de Planès 1950.

A l'interior, del romànic només resten les parets, que foren arrebossades i pintades en època tardana. L'absis central era tapat per un retaule barroc.

A banda i banda de l'altar i del sagrari hi ha una porta del mateix estil amb les figures pintades de sant Miquel i de sant Rafel, respectivament. Al centre, sant Esteve, flanquejat per sant Pere i sant Pau; les tres pintures, entre les quatre co-

El 1063 ja tenim notícies de l'església de "Sodorbano", la qual a llarg dels anys ha sofert múltiples modificacions.
R. VILADÉS.

teix estil, en el lloc que fou deixat per al sagrari s'hi posà una imatge de la Pietat.

El tres absis estaven tapats pels altars o per un confessional i un carrilló el més pròxim a l'altar del Roser.

Després que els altars foren portats a Montmajor les conquestes dels absis i el restant de les parets han retornat al seu estil primitiu.

Santa Maria de Sorba

Santa Maria de Sorba, situada a l'esquerra de l'Aigua d'Ora, ha estat des dels inicis de la seva formació parròquia limítrofa amb l'antiga Vall de Lord. El nom medieval *Sodorbano* ens indica que està sota l'*urbis* (poblat) que hi havia al tossal de Sant Miquel.

Des d'abans de l'any 1000, la gran part del territori de Sorba, Gargallà i Montmajor formava part del patrimoni i de la jurisdicció del monestir de Ripoll, sota la immediata dependència del prior benedictí de Berga. Segurament que la primera donació que es féu al monestir de Ripoll correspon als temps de l'abat Oliba, després de les darreres incursions dels sarraïns al centre de la Catalunya Vella.

Hem acabat de conèixer la primitiva història de l'església de Sorba arran de la descoberta del *martyrium*, del segle VI. En un altre article d'aquest dossier, Manuel Riu, que és qui va fer les excavacions, ens l'explica detalladament.

Després de refer-se el castell i la vila de Cardona, a l'entorn de l'any 1000, sobretot quan els cavallers catalans s'enriquieren en les incursions que feien cap a terres de moros, hi ha notícia de l'església de Sorba, de l'any 1011 i d'abans, però no especifiquen de quina església. Suposem que s'hauria refet l'antiga esglésiola amb una estructura senzilla, aprofitant el que quedava de l'església tardoromana. El 1063 ja es parla de l'església de Santa Maria de "Sodorbano"; això vol dir que ja s'havia reconstruït l'església amb un nou titular, santa Maria, i en l'estil llombard, com podem apreciar amb el tros de mur que resta a l'interior de les golfes de la rectoria.

Els senyors del comtat de Cerdanya tenien algunes possessions en el terme de Sorba, la qual cosa va determinar que aquesta parròquia formés part de la marca de Berga, que era una prolongació de la Cerdanya. Dins el terme hi havia moltes cases, i la de Ballarà, anomenada castell, pagava el delme d'unes terres a Santa Maria de Solsona i d'altres al monestir de Ripoll (1089). Ramon Umbert, de la Vansa, emparentat amb els comtes de Cerdanya, el 1124, tenia una gran possessió que limitava amb Gargallà, el Coll de l'Olzina, amb el terme de Sorba i el de Navès. Potser seria Vilandeny. Sant Julià no hi era comprès, perquè pertanyia al monestir de Serrateix, i la vinya de can Sorregana tampoc, perquè era de Ripoll.

En la intervenció del paborde de Berga en les possessions benedictines de Sorba, es manifesta com un veritable feudal, com ho veiem en aquest contracte d'arrendament, que féu amb el rector de Sorba, mossèn Cervertí, prorrogant el que ja tenia el pare del rector Guillem, el 1312. Li cedeix el mas de Sorba, que seria la rectoria, i els molins del terme. Cal tenir present que estaven subjectes a la moltura els homes de Sorba, de Gargallà, de la serra de Fígols, del Quer de Lluelles i de Vidal de Sant Feliu.

Com que els monjos de Ripoll que s'emportaren el cap de sant Eudald, guardaren en secret el lloc d'on l'havien arrabassat, la gent del s. XI ja havien perdut la memòria del sepulcre del sant. Menys ho sabien les persones del s. XVII, que edificaren l'església actual, però la devoció i la celebració anyal del sant s'hi ha conservat sempre.

El cementiri vell de Sorba era darrere l'església; però el més antic fou a l'entorn del mausoleu de sant Eudald. Aquest fet ens demostra que la gent d'aquell temps sabien que aquí hi havia un sant enterrat. Aquest costum ja el tenien també a Itàlia en algunes basíliques construïdes sobre o a continuació del mausoleu d'un sant, que podia haver estat el mausoleu familiar.

Sant Jaume de Codonyet

És una església gran, que el 1345 constava com a parròquia. Després

esdevingué sufragània de Sorba. Primerament seria una església romànica que més tard, potser el s. XVII, la referen amb un estil del clàssic rural. En la llinda de la porta posa 1834. L'altar major de Sant Jaume és del s. XIX i fou restaurat després de la guerra del 1936. S'hi conserven pintures i exvots interessants. Davant de l'església hi ha el cementiri, on s'enterraven els difunts de les cases que hi pertanyien quan era sufragània: ca n'Agut, cal Jordana, Comabella, la Caseta de l'Agut i Duocastella.

Que aquesta església existia en època romànica ens ho confirmen unes sepultures de pedra que hi ha en el cementiri.

Sant Miquel

Moltes vegades les capelles d'aquest sant arcàngel es construïren en llocs on hi havia hagut un temple pagà o un poble anterior al cristianisme, i això es donà en aquest turó de Sant Miquel. Hi havia hagut un poblat ibèric, la urbs que fou l'origen de Sorba.

La capella del sant està situada a la banda nord del poblat. És probable que fos construïda abans de l'any mil, i per això conserva l'estructura preromànica, però ha estat molt retocada i això indica que hi hagué el culte sovintejat durant moltes centúries.

Del terme parroquial consten, des de temps immemorial, les cases de Selva Sembrada, la Sala de

Llobets i les de Pinell, que pertanyen al municipi de Cardona.

Notes

1. Cebrià Baraut, *Urgellia*, vol. V, ACU, doc. 596 i 615, p. 125 i 137, respectivament. Societat Cultural Urgel.litana, Seu d'Urgell, 1982.
2. Cebrià Baraut, *Urgellia*, vols. IX i X, i Antoni Llorens, vol. XI, doc. 150 (1067), p. 434. Seu d'Urgell, 1992-93.
En la nota l'editor confongué el Querol de Correà amb el castell de Querol de Montmajor. ACA, fons de Cardona, vària, 127.
3. ADS, fons de Correà V. G. G. C. C. També, el Castell de Berga en un document del 1309, de M. D. Santandreu, "Estudis Berguedans".
4. Cebrià Baraut, *Urgellia*, vol. X, doc. 1671 (1167) ADS, perg. 708 (1163). Fons de Serrateix, doc. del segle X. Joan Serra i Vilaró, *Història de Cardona*, vol. IV, p. 60.
5. ADS, fons de les parròquies: Montmajor. Arx. parroquial de Montmajor i aportació de Mn. Jaume Ballarà.
6. ADS, Correspondència Segarra. Carpeta de Berga.
7. ADS, Carpeta de pobles, Montmajor. Arxiu parroquial de Montmajor i notes facilitades per Mn. Jaume Ballarà.
8. ADS, fons de Correà.
9. Fullet editat per Mn. Jaume Ballarà.
10. ADS, fons de Correà, i informes de R. Torredadella.
11. MH, doc. 131 i 165.
12. ACA, fons de Cardona. Not. Font (7 de setembre de 1715).
13. ADS, 255a. Visites pastorals.
14. Ar. par. De Correà. ADS, fons de Correà. V. J. Serra, *Història de Cardona*, II vol, p. 60.
15. ADS, fons de Navès, perg. 3584 (1303), perg. 48 (1023) i 1508 (1292).
16. ADS, fons de Navès, perg. 3584 (1303), perg. 48 (1023) i perg. 1508 (1292).
17. Arx. Municipal de la Bisbal. Fons de la família Grassot.
18. Notes sobre el Pujol de Planès, de Mn. Jaume Ballarà i Joan Tumeu.
19. ACA, Protocols notariais de Cardona, notari Jeroni Olzina. Mn. 1628, fol. 100 i ss. Informació de Joan Tumeu i de Mn. Jaume Ballarà, rector de Montmajor.

Embotits casolans de Montmajor **CASA FIGOLS**

Elaboració i venda:

Pl. del Mercat, s/n

Tel. 93 824 61 99 - Fax 93 824 61 33

08612 **MONTMAJOR**

Venda:

C. Floridablanca, 93 - Tel. 93 426 33 74

08015 **BARCELONA**

Av. Verge de Montserrat, 131

Tel. 93 379 12 97

08820 **EL PRAT DE LLOBREGAT**

Antoni Bach i Riu

Historiador